

MAHALLIY SHAROIT VA QAHRAMONNING MA'NAVIY-RUHIY OLAMI

Gulbahor Qurbonova

Jizzax davlat pedagogika universiteti katta o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada yozuvchi Nurali Qobul ijodi misolida ijtimoiy muhit, mahalliy sharoitning insonlar ma'naviy-ruhiy olamiga ta'siri masalasi o'rganilgan. Har qanday sharoitda insonlardagi fazilatlar ulug'lanishi, illatlar qoralanishi tahlilga tortilgan.

Kalit so'zlar: qarindoshchilik, adabiyot, axloq, robita, mentalitet, qimorbozlik, sadoqat, sotqinlik, tuyg'u, ma'naviyat, urush, muhabbat.

Qadim-qadimdan qarindoshlar orasida qizlar oldi-berdisi ko'p hollarda ikki oilaning, ba'zan ikki urug'ning bir-birlariga bo'lgan munosabatlarining mustahkamlanishi yoki aksincha yomonlashishi bilan tugagan. Ba'zi hollarda turmush qurgan qarindosh oilalar farzandlarining nuqson bilan tug'ilishi kuzatilgan. Yoki sovchilik marosimlarining o'zidayoq qandaydir sabablar bilan to'y qilishga kelisholmasa qarindoshlar o'rtasida ko'ngilxiralik paydo bo'ladi. Shu o'rinda Nurali Qobul xalqimiz mentalitetidagi mana shu kabi nuqsonlarni mahorat bilan ochib bergan. Qarindoshlik, ular orasidagi munosabatlar haqida islom dinining muqaddas kitobi Qur'oni karimning "Sho'ro" surasi 53-oyatida ham "Allohning imon keltirgan va solih amallarni qilgan bandalariga beradigan xushxabari ana shudir. (Ey, Muhammad) ayting: "Men sizlardan bu (da'vatim) uchun haq so'ramayman, faqat qarindoshchilikdagi do'stlik (yaqinlik)nigina (so'rayman)" deb marhamat qilingan. Sho'ro so'zining ma'nosi – maslahat, kengash demakdir. Enaqiz xola ham akalari bilan maslahatlashib ish ko'rishini aytdi. Lekin Maston xola uni so'zini ikki qilgan hisoblab, har xil qarq'ishlar bilan "siylab" chiqib ketdi. Maston xola maktab yoshidagi qizchani kelinlikka so'rab borishdan oldin, u qizcha oila uchun tayyormi yoki "hali yosh" degan javob olishi mumkinligini o'ylab ham ko'rmaydi.

"Nurali Qobul o'zining ko'p hikoyalari, xususan, "Oyqor" qissasi bilan adabiy jamoatchilik va keng kitobxonlar ommasining e'tiborini qozongan edi. Bugun esa "Salom, tog'lar!" qissasi bilan o'ziga bo'lgan hurmat va e'tiborni yana bir bor mustahkamladi," - degan edi S.Mirvaliyev. [1:42]

"Adabiyot va axloq orasidagi bog'liqlik, robita haqida fikr yuritganda, muhim bir holatni qayd etmoq lozim. Axloq adabiyot uchun havo kabidir, havoning borligi sezilmaydi, lekin yo'q bo'lgan yoki kamaygan zahoti uning hayotiy zaruriyati bilinadi. Axloq chinakam badiiy asarning qon-qoniga singib ketgan bo'lib, uni ajratib

ko'rsatish, ya'ni bu axloqqa tegishli, bunisi tegishli emas, deya tasniflash mumkin emas. Adabiyot butun turish-turmushi bilan yuksak insoniy axloqqa suyanadi va oxir-oqibatda o'z asarlari vositasida uni targ'ib qiladi." [2:9] Axloqiy-ma'naviy tarbiya hech qayerda qonunlar kabi qat'iy belgilab qo'yilmagan bo'lsada, xalq tomonidan o'rnatilgan, belgilangan me'yorlardir, asrlar davomida barqaror an'analarda avloddan avlodga o'tib kelayotgan qonun-qoidalardir. Mana shu me'yorlarga, yozilmagan qonun-qoidalarga amal qilib yashashimiz bizning axloqiy-ma'naviy jihatdan qay darajada barkamolligimizni belgilaydi. Ba'zi axloqiy mezonlar borki, ular qonun bilan ham belgilab qo'yilgan. Masalan, qimorbozlik.

Qimorga qaramlik – bu ko'plab salbiy psixologik, jismoniy va ijtimoiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Dastlab qo'shimcha daromad topish, keyinchalik uning sirtmog'iga tushib yutqazilgan pulning o'rnini qoplash maqsadida kunlab, haftalab, oylab va hatto yillab ketkazilgan vaqt natijasida inson o'z shaxsiy hayotiy ehtiyojlari uchun sarf qilishi kerak bo'lgan bebaho ne'matini yo'qotadi. Tavakkalchilikka asoslangan qimor kabi o'yinlar insonda umidsizlik va nochorlik hissiyotlarini keltirib chiqaradi. Yirik summadagi mablag'ni yutqazish psixologlar fikricha, inson huzur-halovatini yo'qotishga olib keladi va depressiya, migren, ichak kasalliklari va stress bilan bog'liq boshqa muammolarga duch keladi. O'yinga berilib ketganlar yotganida ham, turganida ham, har doim pul tikib yutish haqida o'ylashadi. Oqibatda oiladagi mas'uliyatini unutadi, ayol, bola munosabatlaridan uzoqlashadi. Inson o'ziga, yaqinlariga va xayrli ishlarga ajratishi kerak bo'lgan mablag'larni, vaqtni, muhimi sog'lig'ini asossiz tarzda yo'qotadi. Shuning uchun bo'lsa kerak, badiiy ijodda qimorbozlik bilan bog'liq voqealar keng o'rin egallamaydi.

“Salom, tog'lar” qissasidagi Yangiboy obrazi ham qimorga mukkasidan ketganligi sabab odamlar undan o'zini olib qochadi. U haftaning uch-to'rt kunini qimorda o'tkazadi. Hatto Oyqor oshib o'tib, ikki-uch kun tojiklar bilan qimor o'ynab, yutib yoki yutqazib kelar edi. O'z uyida ham tez-tez qimorbozlar yig'ilishini o'tkazib turar edi. Hech qachon oilasiga bir chaqa ham bermaydigan Yangiboy ana shu xasisligi (xotini va farzandlariga ehtiyojlari uchun pul bermasligi) va qimorbozligi sabab o'z farzandi o'limiga sababchi bo'ladi.

“...O'shanda hamma qimorbozlar Yangiboyning uyiga yig'ilishibdi. Abdumajid ismli o'g'li har galgidek otasining tizzasiga suyanib o'tirgan ekan. U, otasi ko'rpaning ostiga qistirib qimor o'ynayotgan puldan o'g'irlab onasiga berar, onasi uni qarz-havolalariga ishlatar ekan. O'sha kuni u ko'rpaning chetidan chiqib turgan bir so'mlikni sekin tortganida otasi ko'rib qolibdi. Uyalgan Abdumajid chordona qurgancha yerga tikilib qolibdi. Yutqazib alam qilib o'tirgan otasi jahl ustida uning bo'yniga bir musht uribdi. U: “Ih”, deya boshini yerga qo'yibdi. Og'zi-burnidan qopqora qon ketibdi – shakar tomiri uzilib ketgan ekan...”

Onasi dod solib, eriga yopishibdi, qarg'abdi. U xotin bo'lib erini birinchi marta qarg'ashi ekan. Eri uni shunday tepibdiki, sho'rlik ayol ikki oy deganda zo'rg'a o'ziga kelibdi. Bo'yida besh oylik bolasi bor ekan, u ham nobud bo'libdi. G'oyibnazar onasi uchun juvonmarg bo'lgan Abdumajidni ko'p o'ylardi...". [3:65]

Shunday qilib, qonun tomonidan taqiqlangan, axloqiy me'zonlar tomonidan ham qoralangan, dinimiz man etgan amallarni bajargan Yangiboy o'g'li – Abdumajidning, hali tug'ilmagan go'dagining qotiliga aylandi. Qimorbozlik butun bir oilaning halokatiga sabab bo'ldi. Abdumajid yosh bo'lsa ham otasinig pulini so'roqsiz olish uyat ekanligini bilib uyalib yerga tikilib qoldi. Butun oila mas'uliyati yelkasida turgan ota esa farzandi va xotini ehtiyojini qondirish vazifasi ekanligini unutkan. Shu sabab ona bechora qo'ni-qo'shnilaridan qarz-havola qilib kun kechiradi. Qimorda yutqazayotganligining alamini bolasidan olgan ojiz ota oxir oqibat farzandkush bo'ldi.

Yozuvchi Yangiboy qimorboz voqeasi, Abdumajid fojiasini ishonchli tasvirlaganidan bu o'rinda kitobxon qalbida qimorga ham, qimorbozga ham cheksiz nafrat uyg'onadi. Bu o'rinlar o'qirmanlar uchun juda katta tarbiyaviy maktab, o'rnak vazifasini bajarishi shubhasiz.

Tarixdan ma'lum bo'lgan eng dahshatli urushlardan biri – ikkinchi jahon urushi. Sovuq urush davri insonlarning ma'naviy qiyofasi qanday ekanligini ko'p jihatdan ko'rsatib berdi. G'oyibnazarga o'xshagan vatanparvarlar birinchilardan bo'lib, qishloqqa kelgan harbiy komissarlik ro'yxatidan o'tib, urushga jo'nadi. Ammo Qamariddinga o'xshashlar esa xoinlik to'nini kiyishdi. “ – Hamma askarlikka yozilayotganmish.

- Oyoq oshib, Panjakentga qochib ketayotganlar ham yo'q emas, - dedi bo'sh kosani dasturxonning chetiga qo'yarkan onasi.

- Bugun uch-to'rt kishi uyga kelmay, to'ppa-to'g'ri dalaning boshidan toqqa qarab ketdi...

- Ularning ichida Qamariddin ham bor deyishyapti-ku, - dedi ajablanib Toshbuvi.

- Undan faqat xoin chiqardi". [3:104]

Hayitda, bayram kunlari beva singlisini bir yo'qlamaydigan Samandarning o'g'li ham o'ziga o'xshash. Na qarindosh-urug'chilikni, na amma, na jigar tushunchalarini anglaydi. Qarindoshi Zulayhoga tegajaklik qilishdan ham or qilmagan bu yigit elga kelgan tashvishdan o'zini chetga oladi. Tojikistonga qochib ketadi. Qishloq yigitlarini birma – bir ro'yxatga olib, urushga jo'natayotgan Yusuf do'm ham o'z o'g'lini urushga jo'natmaslik maqsadida Dushanbega o'qish bahonasida qochirib yuboradi. Urushdan qochish ham xoinlikka teng. Lekin bugungi tinch zamonda ularni qoralashdan ham yiroqmiz. Yusuf do'm ham bir ota sifatida o'z o'g'lining hayotini saqlab qolish uchun qo'lidan kelgan tadbirni qildi. Qamariddin ham o'z jonini qutqarish uchun shu yo'lni

tutgandir, ehtimol. Axir, hamma ham o‘z jonini xalqi, vatandoshlari uchun fido qila olmaydi. Bu haqiqatni tarix ko‘p bor isbotlagan.

Zulayho Qarshiuchgan cho‘qqisining etagidan qurigan shox-shabba terib kelgani borganda, unga sovchi jo‘natib, quruq qaytgan Qamariddin uning ortidan kelib, yo‘lini to‘sadi: “- Seni yaxshi ko‘raman, Qorako‘z! Mening uchun sen bir tomonu sendan boshqa butun dunyo bir tomon. Sen esa men bilan gaplashishni ham istamaysan. Nima, mening biror kishini yaxshi ko‘rishga haqqim yo‘qmi? ...Rahm qil! O‘sha G‘oyibnazardan qayerim kam? Sen meniki bo‘lishing kerak, Qorako‘z! Ishonaman, sen meniki bo‘lasan! To‘g‘rimi, Qorako‘z?”.[3:87]

Qamariddinga uni sevmasligini tushuntirib yo‘lda davom etmoqchi bo‘lsa ham u Zulayhoni qo‘yib yubormaydi: “Birdan tashlangan Qamariddin Qorako‘zni mahkam quchoqlab oldi. Ikkisi ham yo‘lning o‘ng tomonidagi kichkina soylikka zarb bilan ag‘darildi... Yiqilishi bilanoq Qorako‘zning oyoq-qo‘li bo‘shashib, ko‘z oldi qorong‘ilashib ketdi. U harsangning ustiga yiqilgan edi. Qamariddin hamon uni qo‘yib yubormas, bosh-ko‘zi demay, to‘g‘ri kelgan joyidan o‘par edi. Qorako‘z jon alfozda uning badanini tishladi. Qamariddin alam bilan chinqirib, o‘rnidan turib ketdi. Zarb bilan urilgan tarsakidan Qorako‘z bir zum o‘zini yo‘qotib qo‘ydi. Qamariddin yelkasini ushlagancha so‘kinib dodlardi. Qorako‘z butun kuchini to‘plab o‘rnidan turarkan, qo‘liga ilingan toshni oldi. Bexos boshiga tushgan zarbadan Qamariddin gursillab yiqildi...”.[3:89]

O‘zini yo‘qotib qo‘ymay, qanday yo‘l bilan bo‘lsa ham or-nomusini himoya qila olgani, Qamariddinga taslim bo‘lmagani va uni boplab jazolaganidan ko‘rinib turibdiki, u Barchinoy, To‘maris, Bibixonim, Xonzodabegimlarga xos va mos avlod. Unda ham o‘ziga xos mardlik bor. Uyga qaytayotganida kech bo‘lib qolgani uchun havotir olib, uni izlab chiqqan onasi bilan G‘oyibnazarga ko‘z yoshlarini ko‘rsatmay, bu voqeani sir tutishida ham uning aqli raso ekanligi ko‘rinib turadi. Aytsa, ish chuvalashishi, gap-so‘z ko‘payishi, yigitlar mushtlashishi, jigarlar (aka-singil: Samandar-Qamariddinning otasi va Enaqiz-Zulayhoning onasi) o‘rtasidagi munosabat battar chalkashishi mumkinligini sezgan holda bu voqeada u g‘olib bo‘lganligi uchun sir tuta qoladi. Bir necha kundan so‘ng G‘oyibnazar bilan bo‘lgan suhbatda Qamariddinni cho‘ponlar kaltaklabdi, degan vaqtda, “men urdim” yo‘lto‘sarlik qilgani uchun deb aytadi. Bundan ko‘rinadiki, Zulayho har qanday holatda ham G‘oyibnazarga yolg‘on gapira olmaydi.

G‘oyibnazar va Zulayhoning nikoh to‘ylaridan hech qancha vaqt o‘tmasdan Matqobil amaki urush boshlanganligi haqidagi xabarni olib keladi. Ishq otashida mast bo‘lib yurgan juftlik uchun borliq faqat ishqdan iboratdek edi. Sovuq urush xabaridan so‘ng G‘oyibnazar urushga ketishga tayyorgarlik ko‘ra boshladi, Toshbuvi, Enaqiz,

Zulayholarning uzoq yig'i-sig'isidan so'ng G'oyibnazarning urushga jo'nab ketish kuni keldi.

O'z suygan insoningni olis manzilga, yana dahshatli olov bag'riga jo'natishdan og'ir narsa yo'q bo'lsa kerak dunyoda. Har qancha bo'lsa ham Zulayho o'zini tutdi. Hali kelinlik chillasidan chiqishga ulgurmay yorini urushga jo'natgan Zulayho uchun viqorli Oyqor ham mung'ayib qolganday tuyuladi. "Salom tog'lar" qissasida Zulayho boshiga tushgan savdo – xotin-qizlarning urush tufayli yaqinlaridan uzoqda bo'lishi, yoridan ayrilish motivini jahon adabiyotida, xususan, qardosh xalqlar adabiyotida ham uchratishimiz mumkin.

Atoqli yozuvchimiz Odil Yoqubov: "Nurali Qobulning "Salom, tog'lar" qissasini o'qiganimda bolalik va o'smirlik chog'larim lop etib ko'z o'ngimda jonlangan edi. Og'ir urush yillariga to'g'ri kelgan bu davr qanchalik mushkul bo'lmasin, bolalikka xos nurli kechinmalarga boy edi. Nurali Qobul o'z qissasida og'ir urush davri voqealarini mana shu nurga, ham ma'yus, ham bolalikka xos yorug' tuyg'ularga yo'g'irib bera olgan. Shuning uchun ham "Salom, tog'lar" qissasi kitobxonni loqayd qoldirmaydi. Qissa qahramonlari Qorako'z bilan G'oyibnazarlarning urush tufayli chilparchin bo'lgan beg'ubor sevgilari esa har qanday odamni ham chuqur hayajonga soladi", - deb yozadi. [4:2]

Urush shunday kulfatki, shunday yovki, u barcha ezguliklarni toptab yo'q qilishga ham qodir. Yozuvchi O.Yoqubov aytganidek, bolalikka xos nurli kechinmalar ham, beg'ubor sevgi ham ba'zan unga bardosh bera olmaydi.

"Oy yorug'ida nim tovlanib turgan muzliklar sari poyintar-soyintar qadam tashlab yurib ketdi... "Alvido tog'lar! Yer yuzida hamma bir-birini sevadigan bo'lganda, odamlar orasidan nafrat va xusumat yo'qolganda, bizni abadiy uyqudan uyg'oting! Biz shunda: "Salom, tog'lar" – deya qayta tug'ilamiz!" [3:138]

Muzliklar bag'ri tomon oshiqayotgan Zulayhoning xayoliga kapitan Rusovdan kelgan xat keladi va orqaga qaytishga harakat qiladi. U iziga qaytmoqchi bo'lib archaga yopishadi. Afsuski, qor ko'chkisi barchasini tep-tekis qilib ketadi.

O'z ijodini dastlab hikoyachilikdan boshlagan N.Qobul qissachilikka qo'l urar ekan, uning qissalalari birin-ketin dovruc qozona boshladi. Har bir yozgan qissasi yozuvchilar, adabiyotshunoslar, tanqidchilar tomonidan yuqori baholandi. Har qanday san'at maydoniga mashqlar evaziga kirib boriladi. Mashqlaringizni kuzatuvchilar fikrlari bilan siz o'z yo'lingizni topib, insonlar uchun nimalar kerakligiga o'rgana borasiz va xalq nimani xohlashini to'la anglab yetasiz. Nurali Qobul ham so'z san'ati maydoniga she'r va kichik nasriy asar – hikoyalar mashqi bilan kirib keldi. Dastlabki mashqlari ham e'tibor va e'tiroflarga sazovor bo'ldi. She'rlari xalq artistlari tomonidan qo'shiq qilib kuylandi. Shundan so'ng, qissa janrida barakali ijod qildi. Va eng yirik nasriy asarlar – roman, roman monolog, roman epopeya, roman pamfletlari bilan

nafaqat o‘zbek, balki boshqa xalqlar adabiyotini ham zabt etdi. Asarlari chet tillariga, xususan rus, qirg‘iz, tojik, qoraqalpoq, turk, ingliz, ukrain, ispan, bolgar va boshqa xorijiy tillarga tarjima qilindi. Sobiq ittifoqning M.Gorkiy, B.Polevoy mukofotlari laureati; Xalqaro Ahmad Yassaviy mukofoti laureati; Xalqaro Chingiz Aytmatov akademiyasining akademigi.

Yuqorida keltirib o‘tganimiz “Salom, tog‘lar” qissasining dastlabki nashrida quyidagicha parcha asar tarkibida uchraydi: “Dabdurustdan toshlar shaqirladi. Qorako‘z cho‘chib tushdi. Qo‘rquvdan qo‘li bo‘shashib, o‘tini bog‘i yerga tushib ketdi. Bog‘i uzildi shekilli, shoxlar har tomonga sochilib yotardi. Qorako‘z qo‘rqib joyida turib qoldi. Qo‘rqa-pisa nimchasining cho‘ntagidan gugurt olib yoqdi-da, yerga tashladi. Namxush tog‘ shamolida ohista shitirlab turgan sarg‘ish xazonlar ohista lovullab yona boshladi. Bu voqealarning hammasi qandaydir qisqa muddatda sodir bo‘ldi. Yon tomondagi erkak kishining piching aralash xunuk kulgusi eshitildi. Qiyalikda nos chekaverib sarg‘ayib ketgan chirkin va orasi ochiq tishlari ko‘rinib, tirjayganча Qamariddin turardi.” [5:22]

Qorong‘i, bo‘ri yoki odam ekanligini ajratolmayotgan qiz qanday qilib yigitning “nos chekaverib sarg‘ayib ketgan chirkin va orasi ochiq tishlari”ni, tirjayib turganligini ko‘rishi mumkin.

Qissadagi dalillanmagan, kitobxon ishonishi qiyin bo‘lgan bu epizodik sahna yozuvchi tomonidan keyingi nashrlarda olib tashlandi va quyidagicha chop etildi: “Dabdurustdan toshlar shaqirladi. Qorako‘z cho‘chib tushdi. Qo‘rquvdan qo‘li bo‘shashib, o‘tini bog‘i yerga tushib ketdi. Bog‘i uzildi shekilli, shoxlar har tomonga sochilib yotardi. Qorako‘z qo‘rqib joyida anchagacha turib qoldi.

Yon tomondagi erkak kishining piching aralash xunuk kulgusi eshitildi. Qamariddin...

Qorako‘z nafrat bilan, Qamariddin esa qandaydir yoqimsiz najot ko‘zi bilan bir-biriga tikilib, anchagacha jim turishdi.” [3:86]

O‘z xatosini tushunib, uni vaqtida to‘g‘irlash natijasida kitobxonning cheksiz mehriga sazovor, takrorlanmas qissa holiga keldi.

Umuman olganda, yozuvchi obraz tizimi tarkibiga kiruvchi personaj, detal, joy, makon, davr kabilarni asar kompozitsiyasiga mohirlik bilan birlashtirgan. Ularning badiiy-estetik ta‘sirini oshirish uchun muallif nutqi, monolog, dialog kabi shakllardan hamda turli badiiy tasviriy - ifodaviy vositalaridan unumli va o‘rinli foydalangan.

“Salom, tog‘lar” qissasida yozuvchining mahorati yana shunda ko‘rinadiki, asar qurilishi faqat muallif nutqi va dialogik nutqlardan iborat emas. Monologik nutqlardan ham keng foydalangan. Buni asosan Zulayhoning o‘zi bilan bo‘lgan suhbatlarida ko‘rishimiz mumkin. Shuningdek, peyzaj qissaning umumiy mazmun-mohiyatini ochishda muhim rol o‘ynagan. Asar tili ravon, sodda, xalqchil. Undagi tabiat tasvirlari,

obrazlar, xususan, Zulayho obrazi bilan tanishar ekanmiz, Norboy Xudoyberganovning “Nurali Qobul o‘tkir ijtimoiy muammolarni dadil ko‘tarib chiqib, ularni chuqur idrok etishga, beqiyos badiiy umumlashmalarni, original, yangi tiplar yaratishga astoydil kirishgan yozuvchi sifatida tanilyapti”, [6:214]- degan e‘tirofi qanchalar to‘g‘riligiga ishonch hosil qilamiz. Haqiqatda, “Salom, tog‘lar” qissasi g‘oyat murakkab palla – ikkinchi jahon urushi va undan keyingi davrdagi tog‘ qishlog‘i odamlari hayoti, eng muhimi, ikki sevishgan qalb egasi G‘oyibnazar bilan Zulayhoning buloq suviday tiniq, shaffof muhabbati haqidagi ehtirolarga to‘la yoniq qissadir. Adibning mahorati shundaki, u sevgining qudratini, ayriliq azobining qanday fojialarga olib kelishini o‘ziga xos uslub, badiiy bo‘yoqlarda ko‘rsatdi. Kitobning so‘nggi sahifasini yopganda muhabbat qo‘ygan kishisidan ayriliqda yashash pirovard natijada fojiaga olib keladi, degan fikr qalbimizda aks sado beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Mirvaliev S. Nasr, davr va qahramon. – T.: G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti. 1983.
2. Karimova Y. Adabiyot – ma‘naviyat farzandi. Tafakkur va talqin [Matn]. – T.: “Turon zamin ziyo”. 2016.
3. Nurali Qobul. Johillik va qotillik: qissalar. Toshkent, “IJOD-PRESS” nashriyoti, 2017.
4. Yoqubov O. Adabiyotimiz kelajagi. // O‘zbekiston madaniyati. – 1980. - № 36.
5. Jovli Xushboq. Turkiy dunyo yog‘dusi. Toshkent. 2021.
6. Qobul, Nurali. Kechikkan turnalar (matn): qissa va hikoyalar / N.Qobul. – Toshkent: “Tafakkur”, 2015.